

Återerövra intellektualismen

På 1930-talet skrev Stefan Zweig boken "Våld och rätt", som skildrar Calvins maktövertagande i Genève och det religiösa styrets utveckling mot en totalitär samhällsordning. Zweig åskådliggör den allmängiltiga process som är gemensam för Calvins Genève, Hitlers Tyskland och kommunismens Östeuropa. Diktatorerna lyckades ta makten över människorna med hjälp av antiintellektualism och propaganda, skriver sekreteraren i Moderata Samlingspartiet, Olof Ehrenkrona. Segern i den fria världen för det intellektuella förhållningssättet födde en bristande beredskap mot attackerna från den nya vänstern. Vänstervågen medförde en intellektuell förslumning och generaliseringar blev högsta mode. I socialismen finns en auktoritär tradition som föder intolerans – en logisk följd av att den intellektuella processens värde bedöms i förhållande till dess överensstämmelse med de politiska målen. Ett auktoritärt synsätt som avsågs legitimera en renlärig socialism har kommit att legitimera något av en korporativ samhällsordning i Sverige 1982. En åsikt saknar legitimitet när den inte kanaliseras den representativa vägen. Klyftan mellan samhällsorganen och samhällsmedlemmarna växer.

"För det mesta dröjer det någon tid, innan ett folk märker att de timliga fördelarna med en diktatur, dess strängare ordning och dess starkare kollektiva slagkraft, alltid måste betalas med individens personliga rättigheter och att varje ny lag utan undantag betyder förlusten av en gammal frihet."

"Det visar sig ständigt på nytt nödvändigt att uppdraga gränsen mellan frihet och auktoritet. Den mödan besparas inte folk ingen tid och ingen tänkande människa. Ty frihet är inte möjlig utan auktoritet – den blir eljest kaos – och auktoritet inte utan frihet – den blir eljest tyranni."

Stefan Zweig i Våld och rätt

För 40 år sedan publicerades på svenska Stefan Zweigs Våld och rätt. Den skrevs då nästan hela den europeiska kontinenten var förslavad av diktaturer. Den västerländska civilisationen med dess århundraden av mödosamt arbete för individuell och intellektuell frigörelse hotades av förintelse. Bara i några få stater i Europas utkanter kunde man tala, tänka och tycka fritt. Runtomkring Sverige härskade det nakna våldet fysiskt och intellektuellt. Människor förföljdes, internerades och mördades därför att de tyckte, trodde eller talade om sådant som bara några få år tidigare inte bara varit tolererat utan också högaktat. Så fundamentalt förändrades spelreglerna när antiintellektualismen fick regera.

Men Zweigs bok skildrar inte samtidigt även om den utgör inspirationskällan. Den skildrar en annan tids kamp mellan staten och människan, mellan makten och friheten. Undertiteln är Cas-

tello mot Calvin. Boken skildrar Calvins maktövertagande i Genève och det religiösa styrets utveckling mot en totalitär samhällsordning. Castellio är opponerten – den individuella frihetens, toleransens och intellektualismens förespråkare i en tid då calvinismen förändras från en rörelse för trosfrihet till ett redskap i den totala maktutövningens tjänst.

Trosfrihet och intolerans

Calvin var en av sin tids revolutionärer. Hans mål var till en början trosfrihet. Den intellektuella grunden för reformationen var att tron aldrig kunde påtvingas en människa av andra människor. Att ingen människa hade rätt att med våld tvinga andra att tro på en viss teologisk sanning. Med avsky vände sig de protestantiska lärofäderna mot inkquisitionens tortyr och kättersbål. På så vis kom reformationens förespråkare också att stimulera idéer om tolerans och intellektuell frihet.

Men som så ofta skett sedan dess blev de antiauktoritära själva auktoritära när de erövrat makten. Intellektualismen förbyttes i dess motsats. Antiintellektualismen blev ett lika verksamt medel för att bevara Calvins maktställning som intellektualismen varit för att få människorna i Genève att erbjuda honom makten frivilligt. Också Genève fick sitt kättersbål – en religiös avvikare som brändes för sitt oförstånd att inte acceptera Calvins absoluta auktoritet. Castellio var en av Calvins lärjungar, som inte heller han hade förstått att underordna sig Calvins allvishet. När Castellio trogen sina ideal gick till storms mot Calvin på samma grunder som han bekämpat den ka-

tolska kyrkans kättersbål startade Calvin det slutgiltiga förintelsearbetet. Det gällde inte bara att förintta Castellio utan dessutom att för evigt utplåna minnet av honom och hans åsikter. Diktaturens alla klassiska medel tillämpades. Böcker brändes och drogs in. Och framgången uteblev inte. Castellio försvann ur det europeiska medvetandet till dess hans skrifter efter 100 år återupptäcktes i Holland.

För dagens européer kan brottet mot en människa för en religiös dispyts skull te sig ganska obetydligt i jämförelse med de folkmord som begåtts under det tjugonde århundradet i de politiska ideologiernas namn. Men Stefan Zweig åskådliggör den allmängiltiga process som är gemensam för Calvins Genève, för Hitlers Tyskland och för kommunismens Östeuropa. Stefan Zweig visar hur det fysiska och psykiska våldet tar över och hur intoleransen mot människors tankar och idéer växer till ett hat mot dessa människors blotta existens.

Förtryckets medel

Han visar också hur den maktberusade aldrig tvekar att använda sig av de redskap som enligt hans förmenande leder till målet. Det är de fysiska maktmedlen som ofta övertagits från den tidigare förtryckaren – i Calvins fall inkquisitionens kättersbål och i Lenins fall tsarens hemliga polis. Den fysiska våldsapparaten är lätt att studera. Betydligt svårare är det däremot att definiera diktaturens intellektuella maktmedel. De mekanismer som ger makten över människornas sinnen. Vad gör att människor frivilligt underkastar sig förtrycket? Vad dövar

deras samveten så som skedde i Hitler-tyskland och Stalins Sovjetunionen? Vad dövar frihetskänslan och får människor att acceptera den oerhörda tristessen i ett totalitärt samhälle. Alf Ahlberg har pekat på delsanningarnas betydelse, andra på lögnernas och mytbildningens. Den gemensamma nämnaren är antiintellektualismen. Istället för att försöka förstå verkligheten försöker man beskriva den med utgångspunkt från fördomar som blivit till axiom.

I vårt land har vi stor respekt för demokratins yttre former. Brott mot dessa – tex sjuka människor som av entusiastiska valarbetare duperas till att ta det partiets valedel möts med förakt också av sina egna. Möten skall ledas formellt riktigt. Stadgans paragrafer skall följas till punkt och pricka. Men om människor duperas genom tvivelaktiga argument eller tom med hjälp av rena lögn, dvs om en debattör bryter mot de oskrivna lagar som finns för ett meningsutbyte, skyndar anhängarna snarast till försvar. Att desavouera en av sina egna anses vara ett av de mera allvarliga brotten i det politiska samhället.

Skillnad i respekten för demokratins yttre former och respekten för det andra fundamentet – det intellektuella förhållningssättet – är lika påtaglig som farlig. Demokratins yttre former blir en meningslös ritual om de beslut som fattas föregås av en intellektuell process som varit stympad.

Debattens spelregler

Insikten om de intellektuella krav som ställs på aktörerna i det demokratiska samhället är 1900-talets stora bidrag till

den politiska teorin. Här rör man sig i gränstrakterna mellan statsvetenskap och filosofi. De traditionella statsvetarna har intresserat sig för de demokratiska institutionernas funktionssätt, maktbalansteorier etc. Filosoferna har kommit att betyda mycket för utformningen av de spelregler som gäller för det politiska samtalet. Inte minst har vetenskapsteoretiska landvinningar stor betydelse för att överbrygga den klassiska motsättningen mellan majoritetsstyret och strävan efter ett "rule of sense". När man kunnat visa att en fri och öppen debatt ger förutsättningar för majoritetsbeslut grundade på ett rationellt beteende och på förnuftsmässiga överväganden, har demokratin getts en viktig legitimitet.

Men en tillämpning av ett intellektuellt förhållningssätt avslöjar också obarmhärtigt det kollektiva beslutsfattandets begränsningar. Poppers försvar för pluralismen hämtar sin styrka i kritiken mot den auktoritära styrelseformen oberoende av om den är legitimerad genom en folkmajoritet eller av Vår Herre. Och det är just hans vetenskapsteori som utgör fundamentet för kritiken av det auktoritära – insikten om att inga sanningar är eviga utan att politiska åsikter och uttalanden likaväl som naturvetenskapliga teser måste kunna prövas på logiska grunder.

Under mellankrigstiden och åren efter andra världskriget fanns det en stark känsla för denna slags intellektualism. Orsaken var ganska uppenbar. Behovet att försvara den liberala samhällsordningen mot de totalitära ideologierna. Fascistdiktaturerna tillgodosåg trettitals-européens drömmar om ordning och reda och ekonomisk expansion. Kom-

munismens anhängare drömde om ett nytt och bättre samhälle. Ingenderas anhängare förstod att rätt bedöma konsekvenserna av det intellektuella klimat som var en förutsättning för framväxten av fascismen och kommunismen. Hur kunde det vara fel att underordna vetenskapen, kulturlivet och det fria meningutbytet staten eller partiet när dessas strävanden var goda? Tvärtom skulle inte alla sträva åt samma håll? Skulle inte all verksamhet inriktas på just detta sköna; förverkligande av det tredje riket eller proletariats diktatur?

Visst fanns det ofullkomligheter. Visst skedde det övergrepp. Det insåg säkert många av de intellektuella medlöparna. Men de såg det snarast som tillfälligheter beroende på att fel människor tillskansat sig maktbefogenheterna. Vad dessa medlöpare i skilda samhällsskikt aldrig insåg var att när man gjort sig av med intellektualismens basics hade man också öppnat vägen för just dessa nya tyranner.

Toleransens seger och nederlag

Det finns en intressant parallell mellan 1900-talets Europa och 1500-talets som på samma gång fick uppleva den religiösa toleransens framväxt och utvecklingen av en långt värre totalitarism än den som katolska kyrkan stod för.

Samtidigt som 1900-talet har gett oss betydelsefulla bidrag till demokratins intellektuella spelregler är vårt århundrade också ett skede då antiintellektualismen och propagandan firat större segrar än kanske någonsin sedan religionskrigens dagar. Propagandan blev de totalitära staternas motmedel för att bryta ner den

liberala demokratins övertag i människornas sinnen. Och det som gav propagandan legitimitet var antiintellektualismen.

Det intellektuella förhållningssättet kan sammanfattas i begreppen saklighet och tolerans. Sanningen är något som den intellektuelle ständigt söker i medvetande om att han aldrig finner den. Han kan finna en mer eller mindre bra hypotes om hur sanningen ser ut, men kan aldrig vara säker på att hypotesen är riktig. Detta i sin tur föder debattregler vars syfte är att klarlägga. Argument prövas mot bakgrund av deras relevans. Personangrepp och debatteknik typ *guilt by association* är bannlysta. Motståndaren tolkas efter vad han säger, inte efter vad man tror är hans yttersta och mest illvilliga syfte.

Antiintellektualismen lever på övertygelsen att den eviga sanningen är upptäckt. Intoleransen blir en logisk nödvändighet och osakligheten ett redskap: "sanningens" tjänst. Också antiintellektualismen föder sina debattregler – propagandan. Målet är att övertyga, inte att klarlägga. Motståndaren utmålas så illvilligt som möjligt. Därigenom misskrediteras hans åsikter. Faktatrohetsen är inte större än att propagandans allmänna trovärdighet inte skadas. Relevanskravet uppfattas mycket sällan som betygande. Av detta följer att både personangrepp och *guilt by association* är vanliga förekommande.

Lika beroende som den liberala demokratin är av att aktörerna på den politiska, kulturella och vetenskapliga scenen följer spelreglerna, lika beroende är den totalitära statsbildningen av propagandan.

Propagandans syfte är att förkväva opposition antingen genom att entusiasmera eller ge den som inte törs opponera en godtagbar förklaring till det som sker. Och det är inga små gärningar som på så vis kunnat legitimeras. Morden på miljoner människor i Hitlertyskland och Sovjetunionen är brott som begicks därför att människor trott att det varit riktigt att göra så. Propagandan vill få folk att handla på ett visst sätt. Den vädjar till känslor och befriar den enskilde från sitt personliga ansvar. Avsändaren tar ansvaret men tar också makten över den intellektuella processen.

Den liberala intellektualismen vill få folk att handla, men inte på ett visst sätt utan på vissa premisser. Den vädjar till den enskildes eget förnuft och personliga ansvar. Debattreglerna gäller alla lika oberoende av samhällsställning, förmögenhet eller hudfärg. Det argument som bäst överlever prövningen enligt dessa regler slår ut argument som inte visar sig uppfylla kravet på relevans på samma sätt som en bra och billig vara i en fungerande marknadsekonomi slår ut en sämre och dyrare.

Bristande beredskap

I den fria världen blev segern för det intellektuella förhållningssättet nästan total. Men segern födde också en bristande beredskap mot nya attacker. Tyranniet blev så intimt förknippat med de yttliga företeelserna i Nazityskland och Stalins Sovjet att västvärldens liberaler glömde sin egen katekes.

När de intellektuella fundamenten för liberalismen attackerades av den nya vänstern som inte kunde anklagas för att

vara fascister och som tog avstånd från socialismen i Östeuropa legitimerades i stora drag samma antiintellektualism som fanns i de gamla kända diktaturerna. Militärparaderna ersattes av ganska oförargliga demonstrationståg och skillnaderna i form tycktes övertyga om att det fanns skillnader också i innehåll. Det var som om pluralismen inom vänstern skapade intrycket att socialismen kunde garantera pluralism också när den var genomförd. Man bortsåg från att mångfalden var en följd av att vänstern inte erövrade de institutioner som om tillfälle gavs skulle ersätta pluralismen med den egna ideologins totala hegemoni.

De demokratiska institutionerna stod emot vänstervågen. Något annat var heller inte att vänta. Men effekterna på det intellektuella klimatet uteblev inte.

Den långa marschen

Rudi Dutschke talade om den långa marschen genom institutionerna. Om han inte avsåg en planmässig revolution inom dessa var det ett framsynt uttalande. Därför att idag kan vi se hur propagandans metodik kommit att bli en väsentlig beståndsdel i samhällsdebatten. Arvet från vänstervågen är en intellektuell förslumning som inte sällan övertagits av de etablerade apparaterna. Vänstervågen återinförde ett antal starkt antiintellektuella företeelser i de intellektuella miljöerna i västvärlden. Det var ju inte för inte en revolt med hemortsrätt på universitetet. Generaliseringar blev högsta mode. Ju enklare förklaring som kunde finnas till ett komplicerat problem dess bättre. Ju trubbigare analysinstrument dess effektivare från propagandis-

tisk utgångspunkt. Man lyckades obegripligt nog att vända upp och ner på västerlandets vetenskapliga tradition. Genom denna kvasivetenskaplighet lyckades man återuppliva en marxistisk verklighetsbeskrivning som de enklaste observationer och analyser borde kunnat vederlägga. Det säger sig självt att intressemotsättningarna mellan olika grupper idag är både annorlunda och mindre än de var på 1800-talet. Att det därigenom inte heller är möjligt att tillämpa en analysmodell som togs fram i mitten av förra seklet om man vill förstå dagens verklighet. Ändå är det 1800-talets klassmotsättningar som bildat utgångspunkten för en stor del av 1970-talets politiska "reformer".

En liknande företeelse var Marcuses teori om den repressiva toleransen. Genom denna kom pluralismen att uppfattas som sin egen fiende – som ett lumpet försök av kapitalismen att bevara sin hegemoni. I samma anda hävdade vänstern att den fria opinionsbildningen inte alls var fri utan styrd av kapitalismen – marknadskrafterna. Och i denna analys som enbart har ett propagandistiskt värde hämtar svenska kulturbyråkrater och mediamonopolister styrka för sina argument mot den sk kommersialismen.

Korporativism

Ytligt sett framstår det som bisarrt att den nya vänstern lyckades få genomslag för tankegods som inte på någon fundamental punkt skiljer sig från det totalitära tankegods som så effektivt tidigare monterats ner av vetenskapsmän, politiker och kulturdebattörer.

De demokratiska institutionerna fun-

gerar formellt sett oklanderligt. Någon korrupcion finns knappast. Stormöten har inte ersatt den representativa demokratin. Det är inte gatans parlament som härskar. Men den antiintellektualism som vänstern gjorde salongsfäbig har kommit att anammas av etablissemang- et. Ett auktoritärt synsätt som avsågs legitimera en renlärig socialism har kommit att användas till att legitimera något av en korporativ samhällsordning i Sverige 1982.

Leif Lewin påpekade för något år sedan att det saknas en verklig entusiasm för den inopportuna intellektualismen. Och det ligger mycket i detta. En rad företeelser i dagens Sverige visar på samhällsdebattens försumpning. En sådan företeelse skulle kunna kallas "power by association". I början på 1970-talet försökte socialdemokraterna lägga beslag på löntagaridentifikationen. Vissa åsikter utnämndes till löntagaråsikter och gavs därigenom ett högre värde. Kriteriet för en löntagaråsiikt var att den företräddes av LO och/eller TCO. Istället för att på lika villkor med de borgerliga tävla med hjälp av argumentens bärkraft hänvisade socialdemokraterna till löntagarorganisationerna vars blotta existens fick karaktären av såväl ett argument i sak som en politisk värdering.

De korporativa tendenserna förblev inte opåtalade, men kritiken hade främst formella utgångspunkter. Det var korporativismens följder för maktbalansen inom institutionerna som diskuterades – inte konsekvenserna för det intellektuella klimatet av att socialdemokraterna påverkats av vänsterns antiintellektualism. Den som legitimerar sin egen åsikt

sak genom att hänvisa till stödet av sig eller så många gör sig skyldig till samma misstag som den som diskrediterar en viss åsikt genom att tillämpa metoden *guilt by association*. Lika skadlig som *guilt by association* är för den öppna debatten är dess omvända användning. Det bidrar i bägge fallen till att stympa det fria och öppna meningsutbytet.

Argumenten prövas inte mot bakgrund av deras logiska bärighet utan på grundval av vem som framfört dem. Och steget är inte långt från den sakligt omotiverade acceptansen till det medvetna eller omedvetna förtrycket av det udda som företräds av det lilla fåtalet.

I socialismen finns en auktoritär tradition som föder intolerans. Den är en logisk följd av att den intellektuella processens värde bedöms i förhållande till dess överensstämmelse med de politiska målen.

I Calvins Genève var det överensstämmelsen med den religiösa doktrinen som legitimerade en viss uppfattning. I totalitära stater är det överensstämmelsen med statsnyttan. I dagens Sverige legitimeras en uppfattning genom dess överensstämmelse med värderingarna och målen hos de stora intresseorganisationerna.

Bannlysningen i ny form

Intoleransen föder i sin tur ett försvar för medel som inte hör hemma i ett intellektuellt meningsutbyte. Calvin använde sig av exkommunikationen – bannlysning – som medel för sin religiösa diktatur. Nattvardstvång infördes en gång i månaden samtidigt som vissa misshagliga kunde förbjudas att delta i nattvarden. Den

som drabbades av exkommunikationen ställdes utanför samhället. Dennes åsikter blev automatiskt intet värda eller ansågs destruktiva och bekämpades med alla statsapparatusens maktmedel.

En motsvarande mekanism finns inom dagens organisationer. En åsikt saknar legitimitet så länge den inte kanaliseras den representativa vägen. En åsikt som företräds av en medlem men inte av de valda representanterna saknar värde så fort den sållats bort i beslutsprocessen. Men inte nog med detta. Organisationernas representativa uppbyggnad har kommit att bli ett medel för exkommunikation. En opposition kan numera ytterst sällan göra sig gällande i en organisation. Redan oppositionsställningen utgör en grund för misstroende. Fondfrågans behandling inom TCO är ett belysande exempel på detta.

Det faktum att opponenterna i allmänhet är "exkommunicerade" dvs ovalda till något förtroendeuppdrag utan bara vanliga medlemmar gör att de misstänkliggörs. De kallas tom gatans parlament trots att de inget hellre vill än att den stora organisationens representativa demokrati skall fylla sitt syfte – dvs representera den medlemsopinion som de facto existerar.

Fonddebatten har också visat på en annan företeelse i Sverige 1982 – propagandans successiva seger över det intellektuella meningsutbytet. Det är idag fullt möjligt att slå fast att löntagarfonder stärker marknadsekonomin trots att det finns otaliga relevanta och sakliga argument som styrker motsatsen. Fondernas anhängare är intellektuellt försvarslösa men låter sig ändå inte övertygas. Deras egna strävanden helgar medlet. De till-

skriver sig själva enbart goda avsikter och kan i sin upphöjdhet inte förstå att motståndarna till fonderna kan tro dem om ont. Den maktstruktur de har byggt upp i sina organisationer och den de avser att bygga upp genom fonderna är så förknippad med dem själva och deras goda avsikter att de inte inser att denna struktur kan missbrukas av andra.

Följaktligen tror de fullt och fast att den som är emot deras åsikter också är emot facket. Också Calvin styrdes av ideal. Och han var liksom dagens makt-havare fullständigt oförstående till distinktionen mellan mål och medel. För Calvin var det därigenom självklart att den som var emot honom också var emot Gud och kyrkan. För dagens kongress-ombud och fackliga förtroendemän tycks det lika uppenbart att den som kritiserar fackets maktutövning är emot facket som institution.

Avintellektualisering

Korporativismen i Sverige har vuxit fram som en följd av den avintellektualisering som pågått under lång tid i vårt land. Det är något av en ödets ironi att vänsterns kampmetoder mot pampväldet öppnade vägen för dem som man ville bekämpa att använda sig av samma slag av bevisföring och propagandateknik.

De fackliga organisationerna är inte på något vis ensamma. Också SAF har liksom rader av andra intresseorganisationer tagit propagandan till sin hjälp. Enskilda samhällsdebattörer bryter dagligen och stundligen mot de intellektuella spelreglerna – vilket naturligtvis ibland kan vara uppfriskande men samtidigt lite ansvarslöst – eftersom också dåliga exempel smittar av sig.

Fackets företrädare och myndighetspersoner av skilda slag blir också offer för sitt eget uppträdande. Intellektualismen är till sitt väsen auktoritativ. Den utmönstrar inte åsikter på andra grunder än logikens, men godtar inte heller åsikter som inte logiskt kan försvaras. Antiintellektualismen däremot kan vara ett medel i den anarkistiska ordningens tjänst likaväl som i den auktoritära ordningens.

Det är inte särskilt ovanligt att kritik mot fackets företrädare eller politiker är osaklig och illa underbyggd. Ändå får den stort genomslag därför att själva ifrågasättandet uppfattas som intressant. Hur många gånger har man inte hört också så ganska lögnaktiga påståenden försvaras med att avsikten var att skapa debatt. Det finns också en tendens i svensk debatt att ge minoritetsåsikter en särskild air av legitimitet som går ut över makthavarna. Men detta är naturligtvis ett lika ohållbart beteende som att tillskriva majoritetsuppfattningar en större sanningshalt än andra.

Framtida konsekvenser

Det går inte att förutspå vilka konsekvenser avintellektualiseringen får i framtiden. Just nu har den lett till en betydande institutionalisering av samhällsdebatten. Den tycks föras med hjälp av en samling försvarsadvokater och åklagare. Dessa har ju inte till uppgift att förstå varandra utan att uppbåda alla tänkbara argument till försvar för sin ståndpunkt. Skillnaden är att relevanskravet är större i rättsalen än det tycks vara i samhällsdebatten. Denna håller sig heller inte med någon oväldig domare.

Om vi bortser från en handfull författare och kulturpersonligheter som säkert påverkar många enskilda människor styrs maktapparaterna av åsikter och värderingar som de själva genererar. En slags andlig inavel. De formulerar själva sina problem. De betygsätter sin verksamhet själva. De utövar myndighetsansvar och kanaliserar opinioner på en gång. Det värsta är faktiskt inte att man kan tänka sig att kulturlivet kan existera utan Kulturrådet utan att man kan tänka sig det rakt motsatta förhållandet. Debattens institutionalisering är ett uttryck för att maktförhållandena i samhället och inte den intellektuella prövningen bestämmer hur ett problem skall lösas.

I en sådan ordning ligger betydande risker. Samhället blir sannolikt alltmer statiskt och oförmöget att anpassa sig till förändringar i omvärlden. När det intellektuella ifrågasättandet stöter på institutionella hinder minskas också förutsättningarna att finna förnuftiga lösningar på nya problem. Också lösningarna bestämms av apparaternas uppbyggnad och tidigare verksamhet. De fungerar som företaget som förkväver en ny produktidé därför att de redan investerat i anläggningar avpassade till en annan produkt. När avintellektualiseringen påbörjas i ett samhälle avhänder sig detta samhälle också det viktigaste instrumentet

för att med förnuftets hjälp och bibehållen värdegemenskap förändra samhället.

En sådan utveckling leder obönhörligt till en växande klyfta mellan samhällsorganen – officiella eller inofficiella – och samhällsmedlemmarna. När den auktoritet som låg i de gemensamma spelreglerna undergrävs och/eller ersätts av maktutövningens auktoritet svarar medborgarna alltför gärna med samma mynt. De bryter mot spelreglerna för det praktiska handlandet. Framväxten av den svarta ekonomin och de tusentals och åter tusentals brotten mot statens lagar och förordningar som sker varje dag är ett utslag av att det politiska systemet inte kanaliserar förändringskraven och inte heller förmår att övertyga medborgarna om att det är riktigt att låta bli att göra det.

Att människornas privata revolter leder till krav på ökade kollektiva maktmedel vet vi. Men vad vi inte vet är hur långt dessa kommer att sträcka sig. Om det totalitära samhället införs smygvägen? Eller om den vidgade offentliga maktutövningen föder en ny frihetsrörelse och vart den isåfall leder?

Men vad vi framför allt vet är att frihet och auktoritet går hand i hand. Men bara under en förutsättning: att det är spelreglerna som är auktoriteten och inte maktmedlen.